

Més sobre les pensions (A prop del final)

Gent gran del barri de Sant Pere i Sant Pau de Tarragona. Foto: ARXIU/JUDIT FERNÁNDEZ.

Santiago Niño Becerra - Catedràtic d'estructura econòmica / IQS School of Management

El problema de les pensions a Espanya radica en quelcom de què va estar de moda parlar fa deu anys però que pràcticament ningú no en parla avui: el model productiu espanyol. El PIB d'Espanya té una estructura sustentada en el baix i mitjà valor afegit i són estacionals certes activitats que ho generen; és intensiu en factor treball de mitjana i baixa qualificació. [...] Un model productiu amb aquestes característiques no pot tenir unes bases de cotització elevades perquè els salaris mitjans són reduïts. I tampoc no pot elevar la pressió fiscal per finançar a la Seguretat Social o per absorbir pensions de viduitat i orfandat com s'ha dit, perquè els contribuents espanyols no poden pagar 17.000 milions més en impostos cada any

Del conjunt de dades que es donen dues són les fonamentals: mentre que els ingressos de la Seguretat Social van créixer a Espanya l'1,3%, les despeses ho van fer el 3,7%. Això va passar en el 2016, però la història segueix per enrere i per això s'està buidant la caixa de reserva de les pensions.

No estic d'acord que el problema de les pensions sigui de despesa, al contrari, penso que és d'ingressos. Assumir d'entrada que és de despeses suposa acceptar que les pensions que s'estan pagant avui a Espanya tenen un import excessiu i no és així: l'import de les pensions espanyoles no és, NO ÉS, elevat per assegurar una supervivència digna als pensionistes, sobretot a les zones d'Espanya amb nivells de preus més alts. És veritat que la taxa de reposició: el percentatge que del salari representa la pensió al moment de començar a percebre-la, és més elevat que en altres països: 86% a Espanya 52% de mitjana en l'OCDE, però el problema rau en la baixíssima capacitat d'estalvi de moltíssimes famílies espanyoles, la qual cosa no succeeix en altres països.

I el problema tampoc és demogràfic com algunes fonts apunten: de què serviria que augmentés la població activa amb una taxa de desocupació del 19% i una de subocupació del 15%? De què serviria si els salaris mitjans de les persones de menys de 35 anys d'edat estan caient?

El problema de les pensions a Espanya radica en quelcom de què va estar de moda parlar fa deu anys però que pràcticament ningú no en parla avui: el model productiu espanyol.

El PIB d'Espanya té una estructura sustentada en el baix i mitjà valor afegit i són estacionals certes activitats que ho generen; és intensiu en factor treball de mitjana i baixa qualificació (cosa que no impedeix que hi hagi enginyers treballant de cambrer, la qual cosa denota la subocupació dels treballadors que es troben en aquest estat); la seva productivitat és baixa perquè el nivell d'inversió que es necessita és reduït, igual que ho són les millores organitzatives que es requereixen; el nombre de companyies grans capaces de generar economies d'escala i aprofundir en R+D és molt baix; i per acabar de rematar-ho i en línia amb l'apuntat fins ara, la competitivitat s'obté, fonamentalment, a força de precaritzar l'ocupació i sobremunerar-la.

Un model productiu amb aquestes característiques no pot tenir unes bases de cotització elevades perquè els salaris mitjans són reduïts. I tampoc no pot elevar la pressió fiscal per finançar la Seguretat Social o per absorbir pensions de viduitat i orfandat com s'ha dit, perquè els contribuents espanyols no poden pagar 17.000 milions més en impostos cada any. (Alguns sí poden pagar més, però així que se sentin agredits per l'Agència Tributària els seus assessors engegaran més eines d'enginyeria fiscal que les lleis permeten).

Després: és impossible augmentar els ingressos de la Seguretat Social? No, existeix una possibilitat: perseguir el frau fiscal a sang i foc i comprometre els socis europeus que facin el mateix. Situïn-se: el frau fiscal a Espanya oscil·la anualment entre els 60.000 i els 75.000 milions d'euros. Només que l'Estat recuperés la tercera part d'aquest frau desapareixeria el dèficit de la Seguretat Social. Caldria preguntar-li al ministre d'Hisenda, el Sr. Cristóbal Montoro, el motiu que això no es faci. (Jo tinc una teoria de per què no es fa: si es fes, un munt d'activitats econòmiques desapareixeria a Espanya, ja que bastants activitats sobreviuen precisament gràcies al frau fiscal perquè de forma legal serien inviables).

En qualsevol cas, incrementar els ingressos fiscals via persecució del frau serviria per finançar les pensions, però no resoldria el problema de la falta d'ingressos de la Seguretat Social, és a dir, no resoldria el problema de fons: el baix nivell dels salaris a Espanya a causa del reduït valor afegit que aquests assalariats generen en un model que desenvolupa activitats de baix valor, i tot això succeeix en una situació en què existeix un excedent de factor treball en ser la demanda de treball inferior a l'oferta de treball, d'aquí la desocupació i el subocupació existent.

Des del 2011 les pensions, les pagues extres dels pensionistes, s'han anat pagant utilitzant el fons de reserva, fons de reserva que va ser generat durant els anys del "Espanya va bé": quan a Espanya es construïen anualment més habitatges que a Alemanya, França i Itàlia juntes. Aquesta època mai no tornarà.

D'altra banda, el model productiu espanyol ni pot canviar d'avui per demà ni pot canviar a tot Espanya en el seu conjunt, no per res diabòlic sinó perquè estructuralment Almendralejo mai no serà com Beasain. És a dir, el valor afegit generat pot augmentar en algunes zones, però tampoc enormement més que el nivell actual perquè en aquestes zones ja és elevat.

És a dir, que o l'Estat deixa de gastar en certes coses per dedicar aquests fons al pagament de pensions, o es persegueix amb ferotgia el frau per augmentar la recaptació, o una combinació d'ambdues. Però insisteixo: això no resol el problema de fons: la insuficiència d'ingressos de la Seguretat Social.

Retallades

Evidentment hi ha una altra opció per a la qual, penso, ja ens estan preparant i que ja he comentat en altres ocasions: els actuals nivells de les pensions a Espanya no són sostenibles, per la qual cosa descendiran, és a dir, les pensions seran retallades. No demà, però si demà passat: és totalment insostenible que la Seguretat Social hagi de finançar-se amb préstecs de l'Estat; per cert: de quina manera es retornarà?

No sé de quina manera es farà, si retallant d'entrada les pagues extres, si retallant primer les pensions més elevades i baixant en l'escala a mesura que els ingressos vagin decaient, si repartint linealment les retallades...

Ignoro com, però tret que el frau fiscal disminueixi i els ingressos fiscals augmentin —és la via més ràpida— i tret que això succeeix ja, penso que les actuals pensions, els seus imports actuals, tenen els mesos comptats.

A més, el futur juga en contra dels pensionistes espanyols. Fins fa molt poc els pensionistes eren mimats pels polítics, independentment del seu color, perquè el seu vot els era necessari; però això ja no és així: avui no importa en absolut qui governi i el que hagi promès al seu programa electoral: en el fons sempre ha estat així, però avui ho és molt més: els governs, tots, fan el que és convenient fer. Grècia n'és un exemple: des que van començar amb els rescats les pensions s'han retallat en deu ocasions.

I per empitjorar les coses hi ha totes les declaracions que els polítics, independentment del seu color, han realitzat en aquests anys passats proclamant la fantàstica salut de les pensions espanyoles. I el pitjor de tot és que la immensa majoria de la ciutadania els va creure perquè desitjava creure que era veritat que la seva pensió estava garantida. En fi.

El meu suggeriment: com penso que les pensions, d'alguna forma, seran retallades adaptant els seus imports als ingressos del sistema? El meu suggeriment és que, qui pugui continuar treballant i tret que disposi d'un patrimoni suficient, que ho faci si desitja evitar una significativa pèrdua en el seu poder adquisitiu; perquè el límit inferior de les pensions penso que serà... la Renda Bàsica.